

Sămănătorul

Revistă Săptămânală

Director: AUREL C. POPOVICI

SUMARUL:

DR. ION LUPAȘ. — Mitropolitul Andrei Baron de Șaguna (individualitatea sa).

C. DOBOȘ. — Tu mâne pleci (versuri).

DR. I. GHERGHEL. — Dare de seamă (Isidor Ieșan, despre Noroc).

N. BUDURESCU. — După trei ani (versuri).

C. ZNAGOVEANU. — În cale (versuri).

V. V. HANEȘ. — O amintire (schiță).

M. SAULESCU. — Podoabele (versuri).

N. C. SUSEANU. — Necunoscutei (versuri).

APEL.

Exemplarul 20 bani

„MINERVA“ — București.

SĂMĂNĂTORUL

REVISTĂ SĂPTĂMĂNALĂ

REDACȚIA ȘI ADMINISTAȚIA

B-dul Academiei, 3,
BUCUREȘTI

ABONAMENTUL ANUAL

În țară 10 lei
În străinătate 12 »

MITROPOLITUL ANDREI BARON DE ȘAGUNA

INDIVIDUALITATEA SA 1)

După moartea lui Șaguna între ziarele române și străine s'a pornit o adevărată emulație de a aprecia, care de care mai bine și mai complect, mărimea și importanța istorică a celui dispărut. Insuș împăratul exprimă mai târziu părerea, că moartea lui Șaguna a fost o «pierdere omnilaterală» (*allseitiger Verlust*). Și în această declarație a împăratului asupra marelui său cetățean eră de sigur mai mult decât un obicinuit cuvânt de politeță. Episcopul Sașilor, G. D. Teutsch apreciază însemnătatea activității lui Șaguna într'un frumos necrolog, care—făcând abstracție de unele erori de amănunte, cum e afirmația că familia lui Șaguna ar fi fost de origine sârbească — înfățișează în câteva trăsături nimerite meritele de căpetenie ale lui Șaguna. «Aproape o generație întregă — scrie Teutsch — Șaguna a fost conducătorul intelectual — singurul recunoscut — al poporului său și a putut să obțină în această calitate astfel de rezultate politice, cum rar se întâmplă vre-unui muritor a se învrednici de ele. Adevărat, că i-au venit în ajutor schimbările radicale din anul 1848 și următorii, dar ea un merit personal trebuie a i-se recunoaște, că cu privirea sa ageră și cu judecata sa înțeleaptă a înțeles la timp însemnătatea acestor schimbări și s'a știut folosi de ele. N'a fost un politician al frazei, nici unul dintre acei idealști, cari prin puterea covârșitoare a entuziasmului și a cuvântului euceritor voese să miște munții din loc și să schimbe cursul râurilor, ci lui îi plăcea să rămână totdeauna pe țărnul împrejurărilor reale și să-și facă seama cu ele. Observând de timpuriu, că în Austria nimic nu e durabil, ci totul e supus schimbărilor necontenite, s'a ferit de nebunia de a se ține strâns de un singur sistem politic, și aducându-și totdeauna la timp potrivit aminte de cuvântul cântărețului

1) Cu prilejul înălțătoarelor serbări ale Centenarului împlinit dela nașterea nemuritorului Mitropolit Andrei al Ardealului, reproducem aici, din monografia excelentă a d-lui d-r Ion Lupas, capitolul ultim.

roman: «*impavidum ferient ruinae*», ca un bărbat de stat prevăzător a putut să se buceure, pe lângă toate schimbările vremii, totdeauna de rezultate îmbelșugate, ceea ce la puțini muritorii le este dat... Ce depărtare dela bietul episcop «valah» din 1846, a cărui națiune și biserică erau numai «tolerate» în Ardeal, până la membrul casei magnaților, și între aceste două puncte extreme: bărbatul de încredere al senatului imperial înmulțit din Viena, deputatul Săliștei la dieta din Sibiu și membru pe viață al senatului austriac! Vorbind apoi de activitatea literară a lui Șaguna e de părerea, că aceasta nu poate rezista unei critici severe, căci chiar promemoriile sale pentru reînființarea mitropoliei sunt bogate în erori istorice: «dar — adauge Teutsch cu o nuanță de melancolie — ele au fost scrise cu scop de a crea mitropolia și o creară, pecând în timpul din urmă toate adevărurile, dovedite istoricește. ale națiunii săsești. au sporit numai numărul dușmanilor ei... Prietenii și dușmanii marelui bărbat, — a cărui statură înaltă, impunătoare, eu privirea-i ageră și baraba undulătoare nu o va uita curând celce a văzut-o vreodată — vor fi toți de aceeași părere, că numele lui Șaguna însemnează o nouă epocă în viața poporului român și a bisericii orientale».

Fiindcă s'a întâmplat, ca în prima jumătate a anului 1873 să moară și împăratul Napoleon al III-a și principele Cuza, numele lui Șaguna a fost pus alături de al acestor doi oameni mari, într'un ziar de peste munți, care scria: «Anul 1873 fu anul lacrimilor. Napoleon, Cuza și Andreiu Șaguna în jumătatea acestui an trecură la eternitate: trei uriași luptători pentru Români și românism. La trecerea lor din această lume lacrimi au curs și curg dela Tisa și până la Marea Neagră». Reproducând și «*Tel. Rom.*» aceste păreri, ziarul săsesc scrie un articol sub titlul «Napoleon III. Cuza și Șaguna» mirându-se, cum a ajuns acesta din urmă «în societatea omonarhilor și expotentăților». După părerea ziarului sibiian, care face nedreptate lui Cuza, meritele lui Șaguna pentru românism sunt cu mult mai însemnate decât ale celorlalți doi, îndeosebi decât ale lui Napoleon al III-lea, căci Șaguna *n'a folosit niciodată pe Români ca mijloc pentru propriile sale scopuri de stăpânire*, ci s'a nizuț, în măsura puterilor sale, a răspândi civilizația între Români. Și celce a luptat pentru o asemenea idee, este în mai mare măsură binefăcătorul Românilor și al românismului, decât celce a înjosit pe Români la niște unelte ale puterii sale și ale unei politici ambițioase».

După un cuvânt al lui Goethe, om mare este acela, care la vârsta înaintată a bărbăției își vede realizat idealul tinerețelor sale. În acest sens desigur și Șaguna trebuie socotit printre cei mai mari bărbați ai

istoriei noastre naționale, fiindcă la 1864, după aproape două decenii de lupte și stăruinți nepregetate, își văzû cu ochii visul, idealul tineretelor sale: emanciparea bisericii române de sub ierarhia sârbească. Și mai mult decât atât! Prin necurmata sa activitate și iscusință a reușit a câștiga pe seama bisericii emancipate de sub jugul sârbesc, autonomia și a-i da o trainică organizație națională, care ni-l prezintă pe alcătuitorul ei înțelept întru toate asemenea marilor legislatori. De aceea e justă părerea, că «de ar fi să întrunim într'un mănunchiu figurile alese ale istoriei poporului românesc, alături cu voivozii «dăta-tori de legi și datini,» ar trebui neapărat să așezăm și pe Șaguna».

Să vedem însă, cum judecă asupra importanței și mărimii istorice a lui Șaguna un om, despre care se știe, că n'a fost niciodată un aderent sincer, ci în cele mai multe cazuri un antagonist declarat al lui. Gheorghe Barițiu. neputând fi bănuț de slugărnice sau laude nemeritate la adresa lui Șaguna, pe de altă parte fiind îndeobște recunoscut ca un scriitor de o sagacitate rară, merită să ascultăm aici părerile lui următoare :

«Ce să zicem despre *imensele progrese*, făcute în arhidieceza gr-orientală, atâta în reședința sa dela Sibiu, cât și afară în cler! Despre aceasta pot să judece mai drept numai acei fii ai patriei, cari cunoscuseră starea ei deplorabilă înainte de 1848. *Se ceruse un spirit gigantic și o voința neînduplecată, pentruca să o regenereze. O adevărată prevedință a fost aceea, care-i trimise pe Andreiu baron de Șaguna.* Total era de făcut și el îndată după călcarea revoluțiunei s'a apucat de *toate*. Pe lângă administrarea foarte anevoioasă a diecezei s'a pus să adune fonduri, cu care a înființat reședința, institutul pentru alumni la teologie și preparandie, tipografie, organul de publicitate, a revăzut și cores 37 cărți religioase, teologice și bisericești; a mai compus și parte tradus, unele lucrate de alții le-a tipărit, cu totul în număr de 26. Mai este și o altă serie de scrieri proprii ale mitropolitului Andreiu în număr tot de 26. *Acestea și alte lucrări meritorii nu le poate nega sau micșora nici omul cel mai pismătareț.* După noi însă emanciparea miriadelor de Români dintru întunecul robiei spirituale întrece pe toate. Mitropolitul Andreiu, născut la 1 Ianuarie 1809 (st. n.) a răposat mult mai curind, de cât ar fi fost de dorit, după socoteala omenească; însă cine să cuteze a cerceta sfaturile prevedinței. *Șaguna a tras în viața sa un plan atât de larg și măreț, încât succesorii săi au să lucreze cel puțin o sută de ani ca să-l vadă realizat întreg.*»

Cu privire la organizarea dată de Șaguna bisericii române-ortodoxe din Ardeal, scrie Ioan Slavici: «S'a zis adeseori, că mitropolitul Andreiu a reformat biserica orientală. Se poate: în tot cazul această reforma

țiune a fost săvârșită cu atâta înțelepciune, încât ea s'a putut petrece pe nesimțite și fără de a face să se ivească cea mai mică desbinare între creștini. Fără îndoială biserica orientală din Ardeal e organizată pe temeliile rezultate din o deosebită concepție a religiei creștinești.

Din început el a simțit, că așa cum eră organizată, biserica orientală nu mai are vitalitate: trebuia dar să-i schimbe organizația potrivit cu interesele credincioșilor... Om bun și plin de iubire, cum eră, el a căutat în oameni partea cea mai bună și pe aceasta a voit să întencieze vecinica legătură între dâșii. Pe când în viața publică el avea totdeauna răutatea oamenilor în vedere și nu se răzimă decât pe identitatea de interes; în biserică el a pus mai presus de toate principiul: dacă nu este iubire între oameni, nu mai poate să se stabilească nici o legătură între dâșii... El le-a venit Ardelenilor ca un om trimis dela Dumnezeu, și Ardelenii au cunoscut, că s'a ivit un Mesia în mijlocul lor, pentrucă veacurile îndelungate le-au dat învățătura, că dacă ei nu se vor iubi între dâșii, nu vor găsi în lume, decât ură și prigonire».

Așa a fost mitropolitul Andreiu Șaguna, ceest «baron din grația împăratului — cum serie N. Iorga — și din mila lui Dumnezeu unul din marii binefăcători ai națiunii sale... Puține nume sunt așa de populare în Ardealul românesc ca al lui Șaguna. Chipul lui cu ochii străbătători și larga barbă răsfirată e în mintea tuturor, și în conștiința generală a intrat faptul definitiv, că acest maiestros bătrîn a fost de pe scaunul său de arhieru, ca de pe un tron de rege, un cărmuitor de oameni și un îndreptător al vremilor, căroră nu li-s'a supus ca exemplarele obișnuite ale omenirii, ei le-a întors de pe povârnișul lor spre culmea lui. Cât se va vorbi limba noastră pe cealtă cină a munților părinți, Ardeleanul de legea Răsăritului — și poate mâne și cel unit cu Roma — va țineă minte acest fapt».

Istoria culturii române o ilustrează, din secol în secol, și câteva figuri mărețe de arhieru, dintre cari unii s'au distins prin iuvățătura aleasă și viață evlavioasă, plină de jertfe, cum a fost a mitropolitului Iacob Putneanu din secolul XVIII-lea, alții, ca Varlaam și Dosoftei din socolul XVII., prin traducerea cărților sfinte pe limba poporului, sau prin o cultură vastă și idei înaintate, ca ale lui Iacob Stamati și Chesarie dela Râmnic, — și iarăș alții prin întencierea de așezăminte culturale, școale și tipografii, prin stăruințele necentenite de a îndreptă viața morală și intelectuală a neamului, pregătindu-l pentru zile mai bune, cum au încercat cu atâta zel, dar nu și cu deopotrivă izbândă, neobositul Antim Ivireanul în Muntenia, energicul Ioan Inocențiu Micu în Ardeal, sau luminatul Veniamin Costache, în Moldova.

O comparație cu oricare dintre acești mari arhieru ai trecutului ro-

mănesc. — nepierzând din vedere, bine înțeles, distanța timpului și deosebirea împrejurărilor, în cari a trăit unul sau altul dintr'înșii — n'ar putea fi decât în favorul mitropolitului Șaguna. Căci individualitatea lui, neobicinuit de multilaterală și complexă, nu e lipsită de nici una din însușirile și virtuțile, prin cari unul sau altul din cei mai vrednici conducători bisericești ai Românilor au reușit a câștiga recunoștința posterității și a-și încununa amintirea cu o slavă neperitoare.

Invățătură bisericească și profană; cultură vastă, câștigată în atâția ani lungi de călugărie harnică și trează: spirit de jertfă, din care au răsărit spre binele neamului și bisericii noastre, roade atât de îmbelșugate; fapte și îndrumări culturale de o epocă importantă, și idei înaintate, cum la puțini dintre contemporani se vor găsi — toate acestea într'o armonioasă îmbrățișare, constituie individualitatea lui Șaguna. Ar fi însă o lacună, dacă am lăsa neamintită și o altă calitate însemnată a lui: destoinicia de diplomat și «om politic din creștet până în tălpi», cum nu știm să mai fi fost vreunul printre căpeteniile noastre bisericești. Dimpotrivă se știe, că viața contemplativă și traiul monahicesc din mănăstiri pe mulți chiar dintre cei mai buni, i-a făcut neînțelegători pentru lucrurile lumești și «politicești». Imbrăcând rassa călugărească, puțini au reușit a rămânea orientați asupra fluctuațiilor lumii din afară, și a nu se poticni, când era să păsească pe sărările de labirint ale vieții politice. Astfel *Dosoftei*, «care adânc din cărți știa», a dat greș în judecățile sale politice și s'a înșelat crezând că Ioan Sobieski va fi în stare să scape Moldova de Turci. Pe Antim Ivireanu al Ungrovlahiei l-a costat viața, când din lipsă de prevedere politică «nu s'a ținut de datoria-i arhierescă, ei primise a se amesteca și în cele politicești», iar pe cucernicul Veniamin Costachi l-a înghițit surghiunul mănăstiresc, fiindcă nu putea înțelege deplin schimbările unor vremuri vijelioase, cari îl încurcaseră de tot, prin nestatornicia lor. Doar episcopul Ioan Inocențiu Micu, care a fost și el un acriș luptător pe teren politic, s'ar putea asemăna încâtva, prin atitudinea sa îndrăzneată și neșovăitoare, cu politicianul Șaguna. Există însă o mare deosebire între felul lor de luptă și mai ales între rezultatele, la cari a putut să ajungă unul și celalalt: pe când lui Micu politica sa energică și fără vicleșug îi deschise, prin intrigile dușmanilor săi și ai neamului nostru, prea de timpuriu mormântul exilului, în care s'a stins între tânguiri jalnice, cu gândul vecinic la credincioșii săi chinuiți, pe Șaguna dimpotrivă prudența sa politică, simțul practic și tactul diplomatic extraordinar de fin l-a dus — chiar și între împrejurări cu totul protivnice — din izbândă în izbândă, făcându-i cu puțință, să stoarcă oricărui prilej tot folosul, ce ni-l putea da. DR. ION LUPAȘ.

TU MÂNE PLECI.,

*Tu mâne pleci și cui să-i spun durerea mea adâncă —
Ce-i pasă mării, dacă-un val se va zdrobi de-o stâncă?*

*Acuma simt cât te iubesc și mi dau mai bine samă,
Acuma văd idila mea, că nu-i decât o dramă.*

*Vroiam măcar să-ți fi șoptit, așa din treacăt, dragă
Că te iubesc, că ești un vis și lumea mea întregă.*

*Dar ochii tăi ne 'ndurători, au stins orice 'ndrăzneală
Și'n fața ta mereu am stat cuprins ca de-o sfială.*

*Și lângă tine zile'ntregi și nopți am stat, de-a-rândul
Tot mai aproape să te simt și să-ți ghicesc și gândul.*

*A fost zadarnic... n'am putut să leg două cuvinte,
Iar tu credeai că'n lume nu-i un altul mai cuminte.*

*Și mie inima-mi bătea, din piept să iasă-afară
Ș'atunci lăsam tot dorul meu să'l spun în altă sară.*

*Iar astăzi, când mi-ai spus încet, că mâni ești călătoare
Eu ți'am întins fără să vreau, stângaci de tot, o floare.*

*Intreab-o tu, doar un cuvânt, de știi a ei vorbire
In locul meu ți-o spune ea, prea sfânta mea iubire.*

*Ori dacă floarea ce ți'am dat tu poate-ai asvârlit-o,
Voi strânge-o iar de-o voi găsi, la pieptul meu iubito.*

*Tu pleci zâmbind, în alte țări, ce mie'mi sunt streine —
Prea fericit aș fi să ai, un gând și pentru mine.*

*Dar mâne poate-ai să mă uiți, nici nu mă vei cunoaște,
Iar eu în piept, ca'ntr'un sicriu, port chipul tău ca moaște.*

*De-acuma pleacă scump odor!... O... nu, rămâi Mario...
Mi s'a părut? Te duci plângând?... Adio dar, adio!*

ISIDOR IEȘAN

Despre noroc (Studiu etic-moral), ed. aut. în comisiu la I. Ciurcu, Brașov 1908
1 cor., 80 fileri p. XXXIV + 99,80.

Cartea aceasta e urzită din imbold național. Autorul, un Român bucovinean, urgisit de soartă a-și duce traiul prin ținuturile îndepărtate ale Bozniei, nu ș-a uitat nici neamul nici limba: ei duce „de pe plaiu 'nstrăinării“ cu atât mai aprigă luptă, cu cât mai cu jind le duce dorul de acolo. Și această înflăcărare pentru sânta cauză națională l'a făcut pe D-sa chiar literat. Naționalist după concepția fostului profesor universitar din Cernăuți *Ion a lui Gh. Sbiera*, D-sa vede în *românizare* desdăunare pentru atâtea și atâtea suflete perdute în noianul slavismului. Și ori despre ce ar scrie Românul nostru, face, ce face, și se întoarcă cu nobilă patimă la dorurile și durerile „nației“, izbutind astfel a fructifica ori și ce studii spre înălțirea patriotismului cetitorului.

Cunoscător al literaturii germane și române, autorul propagă ideile sale cu multă convingere într'un grain românesc relativ destul de corect și într'un stil adesea înflăcărat.

În scriptura de față fulgeră mai întâiu în introducere contra celor, cari, după părerea D-sale, învinnese *poporul* de putreziciune morală, hând ca punct de plecare năzuințele unor vrednici bărbați pentru ridicarea sentimentului religios, atât de decăzut în Țară, prin crearea unui „Institut biblic“. „Nu! nu!“, zice D-sa, „Țăranul român, poporul de jos nu are lipsă de Biblie, căci nici cei ce o predau, ce o propagă, nu o au, nu se țin de ea. Nu poporul de rând e acela, care are lipsă de morală, căci nu există un alt popor pe pământ, care ar fi atât de bun, atât de blând, atât de nobil, atât de *îndelung răbdător* ca poporul, ca țăranul român. Nimeni pe lume nu suferă atâtea nedreptăți, atâta batjocură, atâta tiranie, atâta barbarism ca poporul român. El a suferit totdeauna și suferă necontenit și astăzi pe o mie de părți mai mult, de *cât* a suferit chiar Hristos. Apoi Hristos a fost unul, dar aci sufer milioane întregi (p. VIII). Nu țăranului nostru! nu „omului dobitoc“ îi trebuie Biblie, ci *clasei celei de sus* „omului-Dumnezeu“! Viața țăranului cea plină de muncă și de suferință, cea plină de nedreptăți și de exploatare e deja o „*Biblie sfântă*“. E Biblia cea mai morală, cea mai sfântă dintre toate Bibliile. E „*Biblia suferinței a neamului românesc*“. (p. IX).

Apoi D-sa trage la răspundere „inteligența“ de relele, de care suferă Țara, zicând:

„Ași mai voi să-mi spue d-l Slavici 1): pe unde și cam câte exemple de caractere mari, sublime, *intacte*, altruiste, simțiminte cu adevărat sublime; cam câți bărbați cu o gândire și simțire înaltă și mai presus de toate cu o acțiune sublimă inspiratoare, condusă de *fapte*, fapte mari și puternice *românești*, ei nu bărbați cu vorbe frumoase, întortochiate, cu fraze late și umflate, cari ușor ies de pe buze, pe la Cameră și Senat, pe

1) *I. Slavici*, Practica religioasă, Conv. lit. 1908.

la bauchete și pe la pocale de vin, a aflat d-sa prin inteligența română, prin boerimea, prin cei avuți și bogăți și cu vază, prin toată România? Mie îmi pare, că d-lui voind a-mi răspunde pe (*sic*) întrebarea aceasta ar veni cam în o neplăcută nedumerire sau cel puțin nu m'ar putea surprinde cu o cantitate mai mare, care cantitate sunt în drept să o pretind, să o cer *de la satul român, care e idealul nostru cel mai sfânt* al tuturor Românilor pretutindenea. Ba eu pretind, chiar ca poporul meu să fie un popor model între toate popoarele din lume, să fie un popor de eroi; ca toți fără de unul să fie bărbați de caractere și de fapte mari, ca poporul roman pe timpul republicei romane, bărbați cu calități superioare, înalte; iar eu să fiu cel din urmă între toți aceștia și totuși să-mi dau mereu silința, ca să fiu cât se poate de bun și nobil. Abia atunci voi putea fi mândru de neamul meu, abia atunci voi putea privi în liniște și eu mângăere la viitorul poporului meu". (p. XVII).

Dar cât de departe vede autorul acest viitor, acest ideal, de cruda realitate.

„În România“, urmează d-sa filipica sa, se află teribilul *staul al lui Agias*, și acesta ar trebui curățit în un mod radical, fie și în felul lui Vlad Tepeș (!). Numai prin tioăleșiile, nepăsarea și destrăbălarea celor de sus, prin hapsinismul, lăcomia, și nesatul lor s'au umplut Tara atât de cumplit de Jidani, Greci, Bulgari, Germani, în scurt de tot gunoiul străin din toată lumea, care suge, suge până la măduvă pe bietul țaran român, fără ea coconilor de sus să le mai pese ceva, că *poporul* lăsat în prada lor se istovește, se nimiceste, că *Tara* merge spre peire“. (p. XIX).

Apoi caracterizează cu cuvinte amărâte ranele cășunate de străinism, tunând și fulgerând contra Jidanilor și jidoviților, Grecilor și grecoteilor. Și crezând, că mai ales acestora și puterei lor de descompunere morală se datorește în mare parte imoralitatea celor de sus, d-sa exclamă: „Între aceste două clase“ (proprietari și Țărani), astăzi e săpată o prăpastie adâncă, și în această prăpastie curge, curge spumegând un râu de lacrimi și de sânge, și geme, geme sfâșietor și de o durere adâncă, și urlă de turbare și se rostogolește mereu, mereu, mâncând din malul nisipos, galbin, ca fețele străvite ale acelora ce rătăcesc pe lângă el“.

„Această prăpastie, care se sapă din ce în ce mai adânc și mai înfiorător înseamnă însăși peirea neamului nostru, a *Românismului întreg*, căci în toate timpurile și la toate popoarele înstrăinarea păturei conducătoare, de massa poporului, a însemnat totdeauna peirea acelu stat, acelu popor; și periud *statul român*, am perit și noi ceilalți. Iată durerea noastră *cumplită, sfâșietoare*, când vedem că unicul nostru razim de scăpare, de mântuire ni e pierdut; când vedem noi toate acelea, ce se petrec astăzi în România, unde simțul adevărat patriotic, național a dat de la 1859, dar mai ales de la 1878 încoace atât de mult înapoi, unde conștiința *națională-română* a degenerat atât de grozav, ba chiar unde el lipsește — numai cu foarte puține excepțiuni nobile — cu totul, de atâta străinism“.

„E un tipăt de disperare, ce-l dăm aci din un piept sfâșiat de durere“, astfel caracterizează însuși autorul în încheiere acest pasaj. (p. XXVIII).

Scriitorul nostru crezând a fi dovedit în această introducere, că răul nu zace în popor, ci numai în clasele de sus, se îndreaptă către aceste și le îndeamnă a se pocăi de păcate.

„Fiecare din noi, *inteligenta toată*, să-și facă datoria sa, și atunci desigur, că nu va fi nimic putred în poporul nostru“. (p. XXXIV). Și ca să putem ajunge acolo, d-l Ieșan vrea să încerce un alt metod de îndreptare, o altă religione. D-sa zice:

„În loc să chiem pre un Dumnezeu afară de noi, care ar avea să vie și să îndrepte păcatele noastre, deci dară pre un Dumnezeu, străin, și fiind el străin apoi și cu o morală străină, adecă nepricepută, neînțeleasă, propag eu pre un Dumnezeu, care se află în noi, în sânul nostru propriu, care trăește și acționează împreună cu noi, deci dară pre un Dumnezeu, care nu e străin de noi, de firea noastră internă, dar care în mulți din noi nu e activ, ci dormitează, care e abundant, pus la oparte prin pasiunile noastre lumești, perverse, ticăloase. Pre acest Dumnezeu vreau eu să-l redau în sânul *inteligenței noastre române*, ca el să o deștepte la o gândire, la o simțire mai nobilă, mai sublimă, să o conducă la o viață mai morală, ca să o deștepte la fapte naționale mari și puternice. Numai acest Dumnezeu ne poate scăpa pe fiecare din noi, și scăpând noi toți, am scăpat atunci și Tara și poporul nostru de peirea, ce ne așteaptă“. (p. XXXIII).

Terminând lângă introducere, care pare a fi un studiu de sine stătător, autorul crede apoi a fi putut arăta în dezvoltarea studiului principal: că îndeplinirea acelei îndatoriri morale de către pătura noastră conducătoare este identică cu adevărata fericire.

Intrând în subiect D-sa mai îutâiu face istoricul chestiunei (p. 1—26). Apoi arată, că norocul, adică suprema fericire și-o poate apropia omul numai prin buna creștere, printr'o cultură desăvârșită..

„Norocul său, destinul favorabil se poate câștiga prin serioșitate și activitate intensivă, punându-se în dezvoltare armonică toate puterile fizice, intelectuale și morale ale omului. Oare calitățile cele mari și sublime, precum: simțul de datorie, naționalismul profund, simțit ca un reflex al durerii poporului sau impilat, desmoștenit de averile, pozițiunile și de drepturile sale cele mai sfinte, nedreptățit și căleat în picioare de o rasă străină, sălbatică, barbară... Oare energia și curajul puternic de a lupta contra acestor hiene omenești, oare lupta intensivă inspirătoare pentru recăștigarea acestor drepturi omenești... Oare caracterul firm, puternic, curat și intact în toate acțiunile noastre, oare calitățile noastre bune, precum onestitatea, curățenia inimii, un suflet mare, o inimă profund simțitoare, accesibilă pentru tot ce e mare, nobil și sublim, pentru tot ce atinge odoarele noastre cele mai scumpe, limba, legea, poporul nostru, apoi o inteligență mare, o inteligență: dar nu în sensul *modern-corupt*, ci o iteligență adecă o aptitudine, nu însă în rafinism, în șarlatanism, în răutate și corupțiune infernală, ci o aptitudine pentru lucruri mari și sublime, oare toate acestea nu formează norocul unui om; în fine modestia, modestia în aspirațiuni, în gusturi și plăceri, în traiu, de a te putea împăca cu toate acelea, ce vin în această viață plină de lipsă și de suferințe, cu cele ce le ai și nu le ai, cu orice ți s'ar

întâmpla chiar când și cerul ar pica peste tine, tu să stai neclintit, cu deplină răceală, așteptându-l să adă, cu deplină conștiință și convingere, că nimic, nu te poate nimici; — oare conștiința profundă asupra menirii sublime aci pe pământ, oare toate acestea, enarate mai sus, să nu fie în stare, a ne procura mulțumirea sufletească, norocul pământesc și a ni' face chiar ser .il?" (p. 28).

Așa dar „norocul se poate câștiga tot așa precum se câștigă și se agoniștește o știință, o avere, o cultură... prin stăruință intensivă, prin muncă neobosită“ (ibidem). Din contra: „Dacă ai ajuns în viață la averi, putere, fericirea adevărată? Nicidecum! căci aceste toate sunt lucruri efemere eifreirea adevărată? Nicidecum! căci aceste toate sunt lucruri efemere degrabă trecătoare. Dacă internul tău rămâne și mai departe aceea, ce a fost înainte, sec, gol, un iad plin de răutăți, un deșert plin de furtuni, atunci ești și mai departe un om mizer, sărman, decăzut, nenorocit, pierdut și ai tot dreptul să invidiezi pe cel mai de pe urmă cersitor din lume“, (p. 38). Iar cel ce pierde vre unul din bunurile trecătoare, să nu plângă, să fie răbdător, căci o asemenea pierdere nu e de cât „o rată de plată din datoriile noastre, pe care avem cu toții să le solvim“ (p. 40).

Pentru a ajunge aci se cere însă-o creștere temeinică, severă. Autorul pune față în față lumea antică cu cea modernă, zicând: „Și noi vedem, că diferențe e foarte mare: atunci caractere tari, intacte, împreună cu acțiuni mari și puternice; iară astăzi corupțiunea, rafinismul, lașitatea, minciuna, egoismul crasant, vițiul etc., sunt o virtute“. Statul antic era reprezentantul virtuților celor mai desbrăcate de egoismul individual, pe când în statul modern e un amestec de competituri individuale, o asociațiune de exploatație, unde numai cei puțini de sus au dreptul, sunt stăpâni, iară massa imbecilă are numai obligăminte“. (p. 48).

Cetitorii s'au putut încredința din crâmpiele scoase, câtă inimă, câtă jale și câtă dragoste de neam pune d-l Ieșan, pentru a convinge publicul român de îndrumarea cea dreaptă, ce vrea D-sa să deie poporului român din Bucovina și România spre mântuirea sa.

Urmărind pururea această nobilă țintă, autorul se deosebește prea mult de acei filozofi obiectivi dar spălăciți, cari aleargă în desfășurarea și cercetarea problemelor lor mânați numai de setea gloriei sau de o mulțămire numai intelectuală; fără preocuparea, fără imboldul mai adânc sufleteș și moral: de a pune în concordantă cerințele intelectuale sau chiar egoistice cu trebuințele și năsuințele generice, și nu numai generale, ale mediului.

Pe lângă calitățile enumerate ale lucrării trebuie însă să amintim și oare care cusururi, ce pornesc tot din setea dragostei poporului.

Avântul inimii și al condeiului îl face adesea să vadă mărită primejdia sau vina celora, cu care se războește așa de amarnic.

Astfel ni se pare, că fără cuvânt bănuiește D-sa pe S. S. Părintele *C. Morariu* din Bucovina, pe d. Inginer *C. Alimănișteanu*, mărinimosul odnator pentru înființarea institutului biblic, pe d. *M. Holban* sau pe d. *I. Slavici*, că aceștia s'ar fi străduit pentru acel institut, sau ar fi stăruit pentru ridicarea cultului religios în scopul *aservirii* țaranilor. (p. VI, X). Biblia, care a rămas pentru popoarele creștine nu numai cea mai

sfântă, ci și cea mai veche, deci ea d'întăiu scriptură, a fost și va fi pururea menită nu numai țăranilor ci întregului popor.

Și nu cred să nu fi înțeles cineva altmitrelea aceasta, afară de amicul nostru. D-sa însă și din altă cauză pare a avea o averziune contra tradițiunei practicei noastre religioase.

Dacă D-l Ieșan s'ar ridica numai contra formalismului amortit al cultului și culturii bizantine, *neînviorate*, după atâtea veacuri de lăncezeală prin predici înălțătoare, prin o practică religioasă largă, prin o cultură a clerului mai potrivită cerințelor timpului, prin organizare de coruri și concerte religioase, prin impunerea copilandrilor și tineretului, de a cerceta sub privegherea profesorilor bisericele, și prin măsuri riguroase până la darea în judecată, a acelora cari tulbură prin conversațiuni nesfârșite și necuviincioase serviciul divin;—calea-valea: dar D-sa căzând în cursa teofilosofilor germani, cari din motive etnopsihologice combat religiunea creștină, ca emanațiune a unei firi și concepții *străine*,—nesocotește că înfrânarea și răpunerea Răului prin sprijinul și inspirarea Binelui, ajutorată de o neîncetată practică religioasă; spiritualizarea și chiar conlucrarea zeității în „Freime“; precum și viața monahală în mănăstiri, posturile și altele sunt concepțiuni și îndatinări *arice*) și nicidceum iudaice.

Pe de altă parte D-sa pare a fi de părerea, că o educațiune morală fără studiul religiunei ar fi mai conformă cu demnitatea de om (p 44 și 75) sau cu un anumit grad de cultură—părere din nefericire împărtășită încă anumite cercuri de judecată unilaterală.²⁾ Ceea ce însă se cuvine omului, răsare din studiarea obiectivă a sa și a trebuințelor sale, și nu din considerațiuni abstracte; iar înlocuirea educațiunei religioase morale prin una filosofică morală, presupune nu numai însușirea de a distinge din ce în ce mai deslușit între bine și rău, ci și probabilitatea, de a urma calea binelui.

Aceasta e însă o cestiune psihologică și chiar etnopsihologică, asupra căreia filosofia nu poate să anticipeze.

Se știe din contră și din experiență, câtă luptă duce intelectul, nu numai pentru a înfrâna poftetele sale, spre a nu stânjeni dreptul altuia, ci chiar pentru a apăra nevoile proprii viitoare de pornirile și gusturile momentului.

Religiunea a înțeles de la început această natură intimă a omului: de a nu putea fi bun judecător în propria sa cauză. Recunoscând deci acest rol Dumnezeirei, ea se învederează a fi pornită din trebuințele *reale* ale omenirii. Morala filosofică însă, netinând seama de acele adevăruri, apare ca o știință *abstractă*, foarte folositoare numai în anumite împrejurări, ca *dialectică* și ca sistematizare a moralei.

Cât privește fondul lucrării, autorul pledează iarăși cu tot focul, că avem nevoie de morală și de educațiune.

Numai nu bagă de seamă, că fabricându-se atât de greu oameni patrioți, luminați și morali, majoritatea imorală a votanților urgișește a-

1). *Dora d'Istria*. La vie monastique dans l'église orientale.

2). *Gărănescul*, Etica, precuvântare.

marnic pe aceştia, dacă pun interesele patriei mai presus de ale lor: ne învârtim deci într'un cerc vicios! Şi cum nu putem aştepta de la un copil, să-şi facă singur educaţiunea; tot astfel să nu cerem în zadar şi să nu aşteptăm, a scoate pe cei mulţi, cari deţin puterea votului, din letargia lor imorală sau nepatriotică: prin conferinţe şi discursuri! Cei buni, patrioţi şi luminaţi trebuie mai întâi de toate scoşi din captivitatea, în care stau de la revoluţiunea franceză din 1789, de când s'a decretat şi s'a înţeles aşa de greşit egalitatea oamenilor!

Această însă nu mai e o problemă etică, ci constituţională. Probatum¹⁾ est.

DR. ILIE GHERGHEL.

DUPA TREI ANI

*M'am îndreptat spre-odaia Ei, încet, cuprins de teamă,
Şi uşa am deschis-o lin, un aer drag şi cunoscut
Mă'ntâmpină: jur împrejur stau lucrurile ca'n trecut,
Şi m'am surprins, că tremur tot, când mi-am putut da seamă.*

*Prin vâlul străveziu, cernit, ce'ntins e pe icoana
lubirei mele, când zăresc pendula, care-a stat de-atunci,
Şi colo calendaru'ntreg, prin vase florile de lunci
Păstrând doar lujerul uscat, în suflet par-că rana.*

*Ce port deschisă pentru veci, mai rău mă chinueşte!
În scrinul învechit, din colţ, găsesc legate la un loc
Scrisorile ce mi-a trimes, cu scrisul ei mărunt, cu foc
Nepotolit, mistuitor, ce totul istoveşte.*

*O viaţă, ce s'a depănat, încet, nelurburată,
Stă scrisă'n rânduri fără soţ şi slovele s'au spălăcit
Sub pasul vremii, ce-a păstrat pe coli, de-un alb îngălbenit
Măcar atât: Parfumul ei de ambră, ce mă nbată.*

*În fiecare rând trăesc, din totul se desprinde
Fiinţa mea. Eu, numai eu, umpleam întreaga ei simţire;
Mult m'a iubit! şi par'c'acunci nu-mi arăta aşa iubire,
Ori n'am putut s'o înţeleg, căci dragostea adevărată*

1) Dr. I. Gherghel, Dl. Iorga şi vindecătorii politicianismului. Craiova 1906. Socec et Comp.

*E ca beția de hasiș, ce n'o simți, n'o pricepi îndată
Ci numai după ce-a trecut, îi prețuești, de vrei, puterea;
Târziu, când trupul e slăbit și când pe zi, pe zi, durerea
Ca edera te-a'invăluit, și nu se mai desprinde.*

N. BUDURESCU.

I N C A L E

*Iar liniște în câmp rămas-a.
S'aude freamăt din mătasa
Porumbului, bătându-l vântul.
Acum, în seară, dă pământul
Mirosul florilor.*

*Și drumul alb în umbră pierde
Abia se simte în tăcere
Vibrând duiosul glas de greer;
In zor lăcustele cutreer
Lumina zărilor.*

*Vesmântul cerului se-aprinde
Și peste grâne se întinde
Zăbranic roșu de aramă.
Va să răsar' a bună seamă
Crăiasa stelelor.*

*Incet, sfioasă ea apare.
Rotundă-i, albă tot mai mare
Cât roata carului de muncă.
Din păr vâpăi de jar aruncă
Pe sânul norilor.*

*Și parcă n'a mai fost lumină
Atât de sfântă și de lină
In cuibul ei de țoc în seară!
Mă uit, și-o rază mă'nfioară
Din ochii-i argintii.*

*E clipa când strein de-acasă
Plecai și ea zorea să-și țeasă
Lumina 'n prunii din livede
Dar, suflet trist, nu mai te'ncrede
In amintiri pustii...*

C. ZNAGOYEANU.

O AMINTIRE

Cei trei prieteni rămaseră tăcuți. Cu figurile abătute, cu gândurile duse 'n cine știe ce lume, păreau că regretă discuțiunea ce le scuturase amintirile. Dormiseră până acum fără să-i turbure—secretele vieții trecute. Dar iată că revenind le producea o impresiune sguđuitoare.

Prietenul B. cutreera camera dintr'un colț într'altul. Din viața lui trecută nu însemnau decât anii dureroși când își legase sufletul de o fire plină de ipocrizie. Durerea îi isbucnea în valuri de revoltă, în poezii adânci pe care le publicase într'o revistă pe vremuri.

Ia masă rămăsese cu capul între mâni tânărul I. tăcut, părea totdeauna că are ceva ascuns în suflet. Dragul de știință îl făcuse să nu găsească mulțumirea decât în migăloasele lui cercetări. Ingrămădise însă în

sine prea multă simțire, care-i revenia câte odată în suspine de înduioșare. În ochii lui vioi, citeai adesea câte odată durere de unele momente pierdute...

Al treilea dintre ei se îmfundase într'un fotoliu din colțul întunecat al odăei și respecta la rândul său tăcerea.

La un moment se strecurară din această coplesitoare stare de tristeță și se îndemnară să-și povestească gândurile. Sortul căzu de data asta pe cel din urmă și cel mai tânăr dintre ei. Fire mai expansivă, acesta râdea de sbuciumarea ce-i bătea pieptul dar simția că nu poate trăi fără ea. Devenise așa de necesară obicinuința unei stări sufletești care să-l miște în cât se gândia cu groază câteodată la monotonia ce i-ar produce o lipsă de impresiuni nouă.

Și de data asta avea ceva de povestit. Se așază mai comod în locul unde-l surprinseserăm adineauri, își fixă o clipă ochii în vag ca și cum să prinză șirul amintirilor, un surâs de bucurie îi alunecă pe buze și apoi începu:

Intr'una din serile pline de sgomotoasele noastre plimbări sub seninul cerului și la strălucirea lunii sau la luminile gălbui ale felinarelor intrase în compania noastră o domnișoară care ne impunea mai multă rezervă și ale cărei cunoștinți într'ale muzicei ne stingheria dela obicinuitele noastre serenade.

La adăpostul ramurelor bogate a doi nuci mari și bătrâni, în aceeaș seară, retras mai departe de banca în jurul căreia se grămădea care mai de care apărând la lumina slabă a lămpii ca un mozaic de culori, am auzit pentru întâia oară vocea ei limpede și sigură, întonând câteva verseturi dintr'o romanță de demult. Pentru întâia oară am surprins în glasul acela și o parte de suflet mai deosebită decât a celor mulți.

Dar cum se întâmplă mai tot deauna cu bunătațile pe care Providența le-a lăsat spre mulțumirea omului, glasul melodios a ținut puțin, lăsându-mi părerea de rău că nu se repetă satisfacțiunea pe care-o avusesem câteva clipe, dar întărindu-mi cu atât mai mult amintirea legată de ele.

Atât a fost...

Câteva momente mai în urmă mă găsim alături de domnișoara, care urma conservatorul, într'un careu din obicinuitul cadril întocmia seara, la lumina fără suflet a felinarelor și însoțit de o orchestră cu atât mai distractivă cu cât era mai originală: glasul târăgănat pe aceleași note ale unui cavalier din societatea noastră. Aveam alături, simțindu-i bratul, pe domnișoara care-mi încântase sufletul, ascultându-i vocea cu câteva minute mai înainte. Aveam o domnișoară cum avusesem și altădată alături de mine. Dar, lucru curios, o senzațiune cu totul nouă, urmată de o bucurie cu totul alta decât altă dată îmi făcea cadrulul nostru impresionat cu mult mai atrăgător. Îi simțiam mâinile pline de căldura cu care-i auzisem și vocea, zăriam câte odată ochii ei strălucind de ceva ascuns, iar în suflet îmi simțiam ridicându-mi-se un val de neobicinuită mulțumire...

Atât a fost...

Zadarnic să fi întâlnit apoi pe domnișoara Olga Vioreanu.

De bună seamă nu va fi știut ce simțisem în frumoasa seară cu dânsul sub nuci, iar gândurile mele nu-i puteau spune nimic din ceea ce ascundeam într'o amintire de lucruri trecute.

Intr'o bună zi, când trebuia să se înapoieze la București, m'am resemanat cu gândul că am avut cel puțin înălțarea în suflet a unui simțimânt nou. Mă gândiam să prind ultimele momente când aș fi putut-o vedea și să-i spun sau... să-i scriu, să-i mulțumesc de impresiunea ce-mi provocase. Și gândul acesta de a-mi manifesta într'un chip cât de simplu, pentru dânsa, ceea ce încercam în suflet mă ducea la o sumedenie de planuri; une ori mă hotărâam să aștept în drumul pe care trebuia să treacă și să-i arunc în ultima privire puterea simțirii ce mă stăpânea.

Lucrurile s'au întors, nu știu cum, și domnișoara a rămas încă o bucată de vreme. Nu știu ce simțiminte-i va fi provocat rămânerea. Nu știu ce s'or fi bucurat sau au regretat alții. Dar, departe de toate acestea, ascunsă în adâncul sufletului, mijia încă plină par'că de o nouă viață vecinică și neînțeleasă bucuria din primele clipe ce mă legau de ea.

Cu acest gând, cu această simțire trăim peste ocupațiunile de toată ziua, departe de studiile pe care le mai uitasem câtăva vreme, sau departe de impresiunile societății în care mă aflam.

Îmi plăcea dela o vreme să rămân mai mult singur, la murmurul atâtor izvoare, și reculegându-mă în liniștea singurătății îmi controlam ce gândesc și ce simt. În extazul gândurilor îmi apărea mai deasupra de tot, chipul ființei ce mă surprinsese odată și mă stăpâna mereu. O revedeam. Cu ochii pătrunzători și plini de căldură, cu figura plină de interes și de poezie, cu părul adus simplu în jurul frunții, forma un cadru ce-ți inspira admirațiune. Și vorbea așa de liniștit, de duios și de îngăduitor, și-i tremura înecet vocea...

O examinaam, înțelegeam că în ea se ascunde o înaltă simțire și aveam o singură părere de rău că nu știa ce-mi frământă sufletul. Aș fi vrut să-i spun și ea să mă asculte... aș fi vrut s'o văd tremurându-i vocea repetând ceea ce-i spuneam... aș fi vrut să-i simt bătând pieptul, să mă pierd în voluptatea ochilor ei adânci...

Și totuși era așa de departe de mine...

Într'o zi am mai găsit-o stând singură, cu ochii pierduți, în chioșcul din fața unei mărețe căderi de apă. Am fost mai stângaciu ca ori când și-am încheiat așa de naiv și de repede convorbirea, cum nici nu gândisem. Unde erau serile de gânduri ce le plănuiam altă dată, singur, în minte!...

De atunci simțiam că am pierdut ori ce licărire de isbândă și că trebuia să-mi închid suferința. Așa a și fost. La plecare din trăsura mică ce-o ducea spre oras, am surprins pentru ultima oară ochii ei îndreptați către mine. Dar păreau că au ceva neobișnuit, o rază de ironie strălucia în ei; din surâsul ei desprindeam par'că: tinere, florile frumoase sunt pline de primejdii... Vezi să nu te prinzi!...

Cum vedeți, se adresă la sfârșit prietenilor, nu m'am prins, dar m'am cam prins. Mi-a trebuit vreme ca din gândul către ea să se steargă urmele dureroase și să-mi rămână numai firele de raze surâzătoare ale unei amintiri frumoase..."

V. V. HANEȘ.

PODOABELE

*Cât de puțin ne pasă de-o frunză care cade
Îngălbenită, vara, svârlită jos de vânt!...
Căci știm câtâtea frunze în urma ei mai sunt
Pe ramurile 'nalte; — și-or să ne adumbriască
Părindu-ni-se poate, că 'n veci or să trăiască....*

*Dar toamna, când pe toate ni le'mprăstie vântul
Atât de trist ne pare, și sărăcit, pământul; —
Prindem atunci de veste cât e de trist să moară
Și-o frunză într'o vară.....*

*Și poate astfel este ursit al nostru suflet,
Să nu poată pricepe decât târziu durerea,
Ci veșnic să trăiască întrinsul cu părerea
Că toată frunza verii nici când nu va cădea
Ci veșnic o să poarte tot primăvara 'n ea.*

*Ah! nu vedem nici unul cum triste, trist se scutur
Podoabele pierdute... Cum cel din urmă flutur
— Un vis frumos ce-odată ne încânta cu drag
E scris și el să plece — pierzându-se pribeag...*

M. SAULESCU.

NECUNOSCUTEI

Cu privirea 'ngândurată
Și cu glasul argințiu,
Nu'mi mai cânji ca altădată
Dor pustiu.

Pe 'nserat în drum odată
Mi-ai surâș frumoasă 'n loc.
Ca o rază lumînată
De noroc.

Ochii tăi sfioși în cale,
Nu'mi mai spun atât de mult
Ruga lor și-a gurii tale
S'o ascult.

Dar copil pribeag al firii.
Singularic și senin,
N'am voit atunci iubirii
Să mă închin.

Și în liniștea pustie
Vântul bate la ferești.
Îl întreb... Nici el nu știe.
Unde ești.

N. C. SUSEANU.

APEL

D-ni N. Ioan, administrator de plasă, Cl. Iacob, învățător, Pr. Sachelarie D. Popescu și Pr. Sachelar Col. Ionescu, înființând o bibliotecă populară și o casă de citire pentru săteni pe lângă școala din comuna Cislău, județul Buzău, roagă călduros pe D-nii autori, editori, directori de reviste, librari și pe toți Românii doritori de înălțarea țaranului român să bine-voiască a contribui cu cărți folositoare pentru inzestrarea bibliotecii.
